

SUPERVIZIJA SUPERVIZIJE

/SUPERVISION OF SUPERVISION

Mirjana Pernar

SAŽETAK/SUMMARY:

Članak opisuje kako se tijekom rada u medijan-grupi i na superviziji supervizije povećavala svjesnost supervizora o skrivenim procesima, mislima i osjećajima. Kad supervizoru promakne prepoznavanje paralelnih procesa supervizijske grupe koju prati, oni se mogu prepoznati u superviziji supervizije i tijekom supervizorove samoanalize. Prikazuju se vignete sa supervizijskih seansi i seansi medijan-grupe putem kojih se raspravlja o nekim elementima paralelnih procesa. Rad donosi i rezultate različitih istraživanja o supervizijama i supervizijama supervizije sa stajališta supervizanata i supervizora i teorijska objašnjenja paralelnih procesa.

Paper describes how the process of increased awareness of supervisor's covert processes, thoughts, and feelings developed as a direct result of the work in the Median group and in the Supervision of Supervision group. Even if the supervisor misses the parallel process in the supervision group, it could be discovered in supervision of supervision and during self-analysis. Some aspects of parallel processes are discussed and presented by vignettes of supervision and Median group sessions. Paper also presents the data gathered in different studies about supervision and supervision of supervision observed by supervisees and supervisors. Some theoretical explanations of parallel process are presented as well.

KLJUČNE RIJEČI / KEYWORDS:

Supervizant/supervisee, supervizor/supervisor, paralelni procesi / *parallel process*, supervizija supervizije / *supervision of supervision*, supervizorov kontratransfer / *supervisor's countertransference*.

Mirjana Pernar, dipl. psih., prof., Klinički psiholog, Grupni analitičar i edukator, IGA Zagreb, IPA-in psihoanalitičar

UVOD

Na početku rada grupe u kojoj sam bila u ulozi supervizora i čiju ću dinamiku dublje analizirati u dijelu rada pod naslovom „Osobno iskustvo“ članovi grupe razgovarali su o svojim doživljajima položaja supervizanta, o svojem prošlom, sadašnjem i očekivanom odnosu sa supervizorom i o svojem doživljaju supervizije supervizora. Iako su otvorili mnoga konfliktna područja, emocionalni ton i konstruktivnost njihova načina rada donijeli su mi pred oči sliku narukvice s trima ukrasima: supervizantom, supervizorom i supervizorom supervizora. Tek sam kasnije spoznala da su to neke točke podrijetla paralelnih procesa. Stoga ću u uvodu ovog rada prikazati rezultate određenih studija koje se bave problemima supervizija iz tih triju perspektiva te se dotaknuti razmatranja različitih autora o paralelnim procesima.

PRVI UKRAS: SUPERVIZANT

Vrlo je mnogo istraživanja o učinkovitosti terapije čiji rezultati opetovano govore o tome da za promjene u terapiji nije važan terapeut nego odnos između terapeuta i pacijenta (1).

Međutim, mnogo je manje podataka o tome što pridonosi učinkovitosti supervizija. Dosad ponuđene deskrip-

tivne studije supervizijskog procesa upućuju na to da učinkovitost supervizije vjerojatno također ovisi o odnosu supervizora i supervizanata.

Rezultati Weaksova istraživanja iz 2002. godine pokazuju da su glavni uvjeti za učinkovitu terapiju osjećaji jednakosti, sigurnosti i izazova u supervizijskom odnosu (2).

Supervizantov osjećaj jednakosti proizlazi iz situacije u kojoj je i supervizor spreman sa supervizantima podijeliti s kakvim se poteškoćama u radu susreo te u kojoj ima hrabrosti suočiti se s činjenicom da njegov rad nije savršen. Osjećaj jednakosti u supervizijskom odnosu hrani supervizorovo pokazivanje superiornosti u znanju, ali ne i u odnosu prema supervizantu. Osjećaj sigurnosti postiže se očuvanjem povjerljivosti i slobode u razgovoru i izražavanju misli. Izazov obuhvaća mogućnost stjecanja novih uvida i povećanja svjesnosti o različitim aspektima rada.

Winston Churchill je rekao: „Volim učiti, ali ne volim uvijek kako me uče.“ Supervizorski rad zahtijeva mnogo discipline, a pritom stalno treba imati na umu da postoje različitosti u preferiranim stilovima učenja između supervizora i superviziranoga. Različitosti proizlaze i iz očekivanja prije ulaska u supervizijsku situaciju. Zapravo, može

se reći da podudarnost stilova zasigurno stvara uvjete za učinkovit radni savez.

Prema rezultatima istraživanja autora Pagea i Wosketa (3), supervizant procjenjuje supervizora uspješnim ako je usmjeren na supervizantove uvide i osjećaje.

Inskippi i Proctora (4) podsjećaju da je velik izazov u učenju tijekom supervizije to što je profesionalni alat sama osoba pa svaka pogreška može narušiti doživljaj identiteta. Tijekom razvoja profesionalnog identiteta treba se mijenjati prethodno oblikovan identitet. Zbog toga svako učenje tijekom supervizije donosi i nelagodu i bol.

Da bi neko postao terapeutom, mora tijekom učenja (a i u kasnijem radu) stalno promišljati o svojim osjećajima, mislima i cjelokupnoj dinamici svojeg funkcioniranja. Mahlama (1974., prema: Jacobs i sur.) (5) govori o tome da su tijekom učenja neizostavni osjećaji regresije, bespomoćnosti i narcističke povrede. Učenje vještina terapeuta izazov je za samovrednovanje, a izazov samopoštovanju terapeuta proizlazi iz statusa koji terapeut ima tijekom treninga, iz kontakta s kolegama te iz situacije učenja. Svako je učenje izazov za samopoštovanje i narcizam. Međutim, učenje terapeutskog rada zahtijeva od osobe da upotrijebi cijelu svoju

osobnost: svoju inteligenciju, sposobnost imaginacije, afektivne odgovore. Tijekom učenja i rada izranjaju na površinu i nerazriješeni sukobi.

Takvo učenje sadržava više rizika za osobu koja uči nego neke druge vrste učenja. Na gotovo svakom supervizijskom satu supervizanti i kandidati, osim što moraju pokazati svoje znanje u radu, suočeni su i s time koliko su svi segmenti njihove osobnosti dio tog procesa učenja (5).

Rezultati Webbova i Wheelerova istraživanja koje su objavili 1998. godine u članku „Koliko su terapeuti iskreni u supervizijskom odnosu?“ pokazuju da su supervizanti koji nisu u treningu mnogo iskreniji od onih koji jesu, tj. da su kandidati mnogo suzdržaniji pri otkrivanju osjetljivih podataka (6).

Wilkinsonov rad pokazuje da je vrsta privrženosti supervizanata važan čimbenik za superviziju (7). Supervizanti koji su imali sreću da razviju sigurnu privrženost u ranom djetinjstvu imati će mnogo čvršću poziciju u pregovaranju oko onoga što žele i bit će fleksibilniji prilikom primanja povratnih informacija i refleksija.

Crick u članku pod naslovom „Dobra supervizija: iskustvo superviziranoga“ (8) opisuje kako se tijekom supervizije mogu pojaviti vrlo primitivni osjećaji te kako kandidati imaju prema svojim

supervizorima paradoksalne i kontradiktorne zahtjeve:

- „daj mi prostora“ u odnosu na „daj mi strukturu“;
- „moraš prema meni biti više zaštitnički nastrojen“ u odnosu na „nemoj biti tako zaštitnički nastrojen“;
- „moraš mi reći što da radim“ u odnosu na „pusti me da nađem svoje načine“;
- „budi prema meni blag“ u odnosu na „budi prema meni stroži“.

To je istraživanje pokazalo i da su kandidati imali čudnovat osjećaj da u supervizijskom odnosu „nešto nije u redu“ kad nisu mogli pronaći nešto na što bi se žalili u supervizorovu radu.

Dobra supervizija ne ovisi samo o supervizoru. Ona je rezultat i specifične interakcije između supervizora i kandidata. Neki se parovi jednostavno ne podudaraju i ne mogu raditi zajedno. Dakle, dobro uparivanje također određuje učinke supervizije.

Izbor supervizora, kao kod izgradnje svih važnih odnosa, zahtijeva postojanje neke „kemije“, tako da je važno upoznavanje prije ulaska u supervizijski odnos. Kad su kandidati dodijeljeni supervizoru kojeg nisu sami birali, a postoje velike razlike u njihovim stilovima ili „kemija“ nije odgovarajuća, potreban je poseban rad tijekom supervizije kako bi se takve razlike pokušale prevladati.

U tom kontekstu, od koristi za orijentaciju supervizorima i supervizantima bit će rezultati Fosterova istraživanja koji su pokazali da supervizori imaju tendenciju procjene odnosa sa svojim supervizantima kao „sigurnog“, a supervizanti procjenjuju taj isti odnos kao „nesiguran“ (9).

Mnogi su supervizori primijetili da odnosi s kolegama koji su članovi iste supervizijske grupe uzrokuju mnogo veću razinu napetosti i stresa nego rad s pacijentima (10).

Wolstain (1998.) govori o tome da se supervizanti često osjećaju manipulirano, napadnuto i ranjivo u supervizijskim grupama i da su takvi osjećaji mnogo intenzivniji u kontekstu supervizijske grupe nego u radu s pacijentima. Često osjećaju da tijekom supervizije iznose svoje duboke osobne osjećaje što rezultira osjećajem izloženosti te da se o tome u supervizijskoj grupi raspravlja na bezosjećajan i osuđujući način (11).

DRUGI UKRAS: SUPERVIZOR

Dok sam pripremala ovaj rad, bila sam suočena sa sljedećim paradoksom. U mnogim člancima i knjigama govori se o tome da svaki supervizor mora proći vlastitu terapiju. Nakon toga obično slijede desetine vinjeta supervizijskih seansi na kojima se supervizori

doživljavaju kao emocionalno topli i konstruktivni, ali i kao pretjerano zahtjevni prema kandidatima, voajerski nastrojani, orijentirani na kažnjavanje, snishodljivi, preplavljujući u davanju, narcistički egzibicionistički nastrojani, dominantni, pokroviteljski nastrojani, sadistički orijentirani, zanemarujući, nespremni na pružanje potpore.

Sve te značajke mogu biti umnogome prisutne u transferu supervizora prema supervizantu.

Kako je to moguće? Svaki supervizijski par uspostavlja dinamiku „igre“ između nastojanja za postizanjem dubljeg razumijevanja (koje može destabilizirati pacijentov, terapeutov ili supervizorov *self*) i pokušaja da se održi samopoštovanje svih strana u procesu. Doprinos supervizora tom procesu može biti iznimno koristan, ali i devastirajući te stajati na putu zadatku supervizije, a to je učenje uz osjećaj sigurnosti (5).

Važno je spomenuti da će se s vremena na vrijeme *enacmenti* događati bez obzira na dubinu ili uspjeh supervizorove osobne analize (12).

U psihoterapijskoj profesiji dobivanje statusa supervizora tradicionalno se doživljava kao napredak. Prije se takvo napredovanje događalo tako da bi stariji kolege na višu razinu pozvali kolegu za kojeg su smatrali da je dosegnuo razinu supervizora. Takav je na-

čin donekle proizlazio iz pretpostavke da je dobar terapeut automatski i dobar supervizor. No prema tome ispada da su te dvije aktivnosti jednake. Međutim, biti iskusan terapeut ne implicira sposobnost praćenja rada drugih ljudi. Premda su povezane i imaju neke zajedničke elemente, terapija i supervizija dvije su različite aktivnosti (13).

Biti učinkovit terapeut ne znači biti učinkovit supervizor. Uloga supervizora obuhvaća različite uloge, a uloga učinkovitog terapeuta temelj je na koji se te uloge nadograđuju. To su na primjer uloge učitelja, mentora, vodiča, „izazivača“, restauratora, procjenjivača, pa čak i suca. Stoga trening za supervizora iz polja psihodinamike uključuje razvoj osnovnih vještina koje omogućuju sklapanje ugovora, održavanje granica, procjenu razvoja kandidata te znanja o kliničkim pitanjima i procjenama, organizacijskim i etičkim aspektima rada. Važno je da supervizor razumije nesvjesne procese, nesvjesnu logiku te da ima kapacitet za sadržavanje cjelokupne supervizijske dinamike u odnosu sa superviziranom grupom ili pacijentom.

Način izvedbe terapije i supervizije obično je usko povezan sa svakidašnjim životom i njegov je sastavni dio. Zato su Brear, Dorian i Luscaro (2008.) istaknuli da je odabir kandidata za supervizore jednako važan kao oda-

bir kandidata za terapeute. Jednaku smetnju kod obiju skupina stvaraju nerazriješeni duboki interpersonalni i intrapersonalni sukobi (14).

Iako nema mnogo istraživanja koja se bave učinkovitošću treninga za supervizore, zanimljivi su rezultati koje su dobili Stevens, Rodney i Godyear (1998.), koji podupiru ideju da nije dovoljno da supervizor ima samo iskustva u radu nego da se kao učinak edukacije u supervizorskom treningu naglašavaju značajke kao što su pružanje potpore, a umanjuje se uloga kritičnosti i dogmatičnosti (15).

Supervizorski stil ima iznimno kompleksno podrijetlo i suptilnost u ekspresiji. Većina je ljudi pod izrazitim utjecajem svojih prvih supervizora. To je vrlo važna činjenica jer će, ako je to iskustvo bilo dobro i poticajno, taj utjecaj biti dobrodošao za oblikovanje stila koji će u kasnijem radu kandidata-supervizora imati jak odjek. Kad je taj odnos zbog bilo čega negativan, on može rezultirati vrlo izraženim osjećajem za to kakav supervizor ne bi trebao biti. Osim supervizora, i kolege u poziciji kandidata za supervizora utjecajan su identifikacijski model. Zbog takvih nezostavnih puteva u identifikaciji, iznimno je važno da se s kandidatom na svim razinama edukacije postupa izrazito etično i s poštovanjem. Supervizor mora promišljati o radu supervizanta

tako da ne napada njegovo samopoštovanje. Prema rezultatima Waskettova istraživanja iz 2006. godine, supervizije su najbolje kad su u njima prisutni poštovanje, suradnički pristup i elementi praktičnosti. Waskett govori i o tome da je u ranim fazama supervizijskog procesa ponekad teško, ali i nužno ohrabrivati supervizanta, ali tako da on bude kritičan u odnosu na granice koje proizlaze iz njegove trenutačne razine kompetencije (16).

Krajnji cilj supervizije bio bi da supervizant razvije unutarnji kompas za svoj rad. To prema Greensonu vodi u oblikovanje zrelog „opservirajućeg ega“ (17). Gilbert i Evans (2000.) smatraju da unutarnji supervizor mora imati sposobnost stalnog i glatkog reflektiranja i prelaženja s opservacije sebe na opservaciju drugih uz pogled na sve procese između toga. Budući da se sposobnost refleksije smatra ključnom vještinom kojom budući supervizor mora ovladati, tijekom učenja za status supervizora kandidat treba imati mnogo mogućnosti za učenje i vježbanje davanja refleksija i dobivanja povratnih informacija (18).

Da bi se to naučilo, kandidat za supervizora mora moći promišljati o svojoj kontratransfernoj reakciji, kako prema pacijentu, tako prema prezentaciji supervizanta, i svoje spoznaje primjenjivati u raspravi sa supervizantom i

u interpretacijama. To je iznimno zahtjevno jer, ne zaboravimo, nesvjesno je uvijek nesvjesno.

TREĆI UKRAS: SUPERVIZOR SUPERVIZORA

Nekoliko je neizostavnih aspekata koje treba istraživati tijekom supervizije supervizije. Jedan je od tih aspekata istraživanje problema moći i autoriteta, pogotovo ako se supervizanti osjećaju inferiorno, ako tijekom dijaloga supervizant uz mnogo tjeskobe iznosi optužbe i pritužbe uz fantazije neuspjeha. Supervizor treba pronaći način da identificira supervizantova očekivanja. Doduše, to je mnogo lakše reći (i napisati) nego u praksi provesti taktičnu raspravu o tome tijekom supervizije i pozvati supervizanta da analizira vlastite osjećaje i dojmove koji pridonose tim specifičnostima u dinamici te da za njih preuzme odgovornost. Takvi dijalozi mogu otkriti da je supervizor previše sklon kontroli, da ne može osigurati dovoljno sigurnosti za iskreno pregovaranje, da je tašt ili sebičan. U mnogim se slučajevima to ne može izvesti na posve pravilan način. Ali supervizija supervizije idealna je za prorađivanje tih problema jer se tada rizici takvih dijaloga mogu istraživati i pokušati neutralizirati.

Važno je tijekom supervizije supervizije spomenuti različite probleme:

spremnost supervizora na novo učenje, na činjenicu da ne mora uvijek biti u pravu, da postoji doza zavisti prema supervizantima, da ih supervizor idealizira i da im zbog toga ne pomaže. Supervizija supervizije omogućit će promišljanje o tim profesionalnim, ali i posve ljudskim pogreškama u superviziji.

Khele, Symons i Wheeler objavili su 2008. godine istraživanje o pritužbama supervizantata na supervizore koje pokazuje da najveći broj pritužbi spada u probleme oko odgovornosti, što obuhvaća dva aspekta. Prvi je odgovarajuće pružanje povratne informacije supervizantu da je njegov rad na neki način nedostatan zbog problema povezanih s osobnom dinamikom. Drugi je nesposobnost supervizora da preuzme odgovornost za održavanje *settinga* i čvršćih granica između odnosa supervizirani – supervizor te svih ostalih profesionalnih odnosa (19).

U Wheelerovoj i Kingovoj studiji o superviziji supervizije iz 2000. godine sudjelovalo je sedamdeset ispitanika. Svi su imali veliko iskustvo u superviziji supervizije i tri četvrtine ispitanika izjavilo je da bi supervizirali svoj rad bez obzira na to je li im to profesionalna obveza ili nije. Prosječan broj seansi provedenih na superviziji supervizije iznosio je od šest do dvadeset četiri na godinu. Tijekom supervizije supervizi-

je prema rezultatima studije najčešće se raspravljalo o etičkim problemima, problemima s održavanjem granica te o procjenama kompetencije kandidata u treningu. Spominjali su se i problemi odnosa terapeut – pacijent te problemi terapijskih ugovora, ali znatno rjeđe (20).

Prema studiji koju je 2008. godine provela Handerson, većina je supervizija supervizije neformalna. Autorica komentira da se supervizija supervizije traži kad je supervizor u krizi, tj. kao reakcija na vrlo kompleksne situacije u kojima su problemi već dosegili razinu uzavrelosti i kad je supervizor predugo čekao s otvaranjem problema u odnosu sa supervizantom (13).

U Armstrongovu, Gordonovu i Hobbsovom članku „Tko supervizira supervizora?“ objavljenom 1991. godine govori se o tome da supervizori imaju jednaku potrebu za podupiranjem svoje supervizorske uloge od grupe stručnjaka na svojoj razini. Supervizija supervizije doživljava se kao mjesto na kojem supervizori mogu produbiti svoja znanja i usavršiti svoje vještine (21).

Osnovno su polazište svakog kliničkog rada ugovori i granice. U supervizijskom radu ima i dodatnih čimbenika. Langs piše o utjecaju supervizijskog okvira. Kaže da se supervizija mora održavati granicama koje su jedna-

ko stroge kao granice u terapijskom *settingu* (22, 23). King je 1997. godine intervjuirao iskusne supervizore i doznao da su skloniji reći da imaju dobrog kolegu s kojim raspravljaju o svojim supervizijskim slučajevima nego da imaju superviziju supervizije (24).

Kako sam spomenula, većina supervizije supervizije neformalna je. Možda će nekome koristiti informacija iz istraživanja o „supervizijama uz kavu“ koje je provela Susan Hamer da je neformalnost *settinga* pridonosila neučinkovitosti i neprimjerenosti u radu. To su situacije u kojima je dolazilo do koluzije i neprimjerene intimnosti pri čemu nije moglo doći do stvarne izmjene misli i osjećaja između supervizora i supervizanata (25). Zato se može reći da je Langsova tvrdnja o važnosti čvrstih granica u superviziji zaista točna. I prema mojem iskustvu ta se formalnost pokazala vrlo produktivnom za rad.

Supervizija terapeuta ima relativno dugu povijest. Smatra se da ih je započeo Freud neformalnim razgovorima u malim grupama (26). No povijest supervizija supervizije mnogo je kraća. Prvi se put takav profesionalno-etički zahtjev pojavljuje 1996. godine u etičkom kodeksu britanskog udruženja terapeuta (*British Association for Counselling* – BAC) prema kojem je supervizor sam odgovoran za organi-

ziranje vlastite supervizije u cilju dobivanja potpore u svojem radu i pomoći u evaluaciji svojih kompetencija. Prema tom kodeksu, supervizija supervizije nužna je dok se god radi, bez obzira na supervizorovo iskustvo (19).

Mender (1997.), koja je napisala prvi članak o superviziji supervizije, govori o tome da supervizija supervizije ne postoji da bi se osigurala beskrajna kontrola supervizora, nego zato što su u odnos supervizora i superviziranoga utkane sve poteškoće koje su utkane u odnos između pacijenta i terapeuta (27).

PARALELNI PROCESI

Nesvjesno ponavljanje odnosa iz terapijskog odnosa u supervizijskoj situaciji i obratno pojava je za koju zna većina supervizora. Ono je na neki način uvijek intrigantan i tajanstven fenomen.

U teorijskim razmatranjima neki ga autori smatraju nužnim za supervizijski proces (Caligor, 1981.) (28), ali ima i onih koji ga smatraju iluzornim konceptom (Lesser, 1983.) (29). Literatura nudi nekoliko objašnjenja uzroka paralelnih procesa. Sach i Shapiro (1976.) smatraju da je to proces komunikacije do kojeg dolazi kad se ne mogu rabiti riječi (30). Prema Ekstainu i Wallersta-

inu (1972.), paralelni proces smatra se dijelom učenja pri kojem supervizantu postaje jasnija terapijska situacija koju vodi (31). Doehrman (1976.) pojavu paralelnih procesa dovodi u vezu s nejednakošću u odnosu između supervizora i superviziranoga, posebno kad je riječ o pitanjima autoriteta i moći (32). Bromberg (1982.) smatra da je u pozadini paralelnih procesa zatajivanje, a ne komunikacija (33). Searles (1955.) smatra da se supervizorovi, ali i supervizantovi paralelni procesi zasnivaju na njihovim tranzicijskim nesvjesnim identifikacijama (34).

Da bi se učinkovito radilo uz prisutnost paralelnih procesa, supervizor mora imati izrazito osviještene vlastite kognitivne i afektivne odgovore. Razumijevanje paralelnih procesa pomaže i supervizoru u razumijevanju svojeg odnosa prema supervizantima, no primjerenije je da o tome raspravljaju sa zrelijim supervizantima.

Rezonancija i zrcaljenje koncepti su koji su prisutni u objašnjavanju grupno-analiitičke teorije i prakse. Povezani su s idejom o paralelnim procesima, tj. sa Searlesovim konceptom reflektivnih procesa. Važno je spomenuti Foulksov koncept reakcije zrcala do koje dolazi kad je dinamika supervizijske grupe odjek nečega predstavljenog u kliničkom materijalu. To supervizori nazivaju paralelnim procesom. Gru-

pno-analitički pristup supervizijskom radu u grupama upućuje na to da se obrasci pacijentovih reakcija do neke razine mogu odražavati u onome što se pojavljuje u mislima i dinamici supervizijske grupe (35). Do tih razina dolazi se putem slobodno fluktuirajuće pažnje i slobodnih asocijacija. Zinkin (1995.) smatra da analiza paralelnih procesa u supervizijskoj grupi može pružiti razumijevanje onoga o čemu se ne može komunicirati na terapiji (36).

Međutim, za potpuno razumijevanje koncepta paralelnih procesa u superviziji treba uzeti u obzir mnogo širi kontekst od konteksta onoga što se zbiva u superviziji (37).

Doprinos sustavnih teorija razumijevanju paralelnih procesa odnosi se na ukazivanje na problem izomorfizma, što znači da sustav prirodno replicira određene odnose na različitim razinama sustava, ali da njihov sadržaj može biti vrlo različit (38).

Stimmel se pita zbog čega se u superviziji kad je to primjereno s obzirom na ostale elemente ne bi tražilo podrijetlo određenih fenomena na sličan način kao u analitičkom radu, tj. „cijepanjem“ interakcija na sve manje dijelove. Iako je supervizija posebna i drugačija situacija od ostalih analitičkih situacija, neizbježno je da se razvijaju i transferni fenomeni. Dakako, uvijek je lakše

usmjeriti pozornost na pacijente nego na ostale elemente koji u jednakoj mjeri pridonose cjelokupnom procesu analize (12).

Paralelni procesi jedinstveni su pratitelji analitičke situacije, a u supervizijskom *settingu* gotovo su živući „predstavnicima“ onoga što se zbiva u terapijskom *settingu*. Transfer oživljava i u supervizorovu nesvjesnom i u supervizantovu nesvjesnom te traži mjesto u kojem će se, slikovito rečeno, nastaniti. Najvjerojatnije mjesto koje će za to izabrati jesu paralelni procesi (12).

Stimmel navodi i da su paralelni procesi zbog svojeg bogatstva i duboka značenja dobra mjesta za „skrivanje“ transfera. U određenim situacijama paralelni procesi služe supervizoru kao zaštita od osvještavanja gratifikacija, misli koje posramljuju ili neželjenih fantazija u vezi s terapeutom. Distorzije u percepciji transfera može izazvati i intelektualna uгода koju supervizor osjeća prilikom prepoznavanja paralelnih procesa i njihova kliničkog značenja. To je pojava o kojoj supervizori izbjegavaju raspravljati i koju treba tretirati kao *enactment* (12).

Kad je riječ o paralelnim procesima i funkciji koju oni imaju u supervizijskom *settingu*, važno je napomenuti da je analiza paralelnih procesa jedini trenutak u kojem legitimno i opravda-

no supervizija smije pružiti iskustvo blisko terapiji.

U svakom slučaju, treba poticati analizu paralelnih procesa jer se njezini rezultati i njihova razrješenja mogu izravno vidjeti u radu supervizijske grupe i u radu s pacijentima.

OSOBNOST ISKUSTVO

Tijekom jednogodišnjeg programa „Korištenje grupe kao medija za superviziju“ u organizaciji Instituta za grupnu analizu u Londonu svaki kandidat, osim što je u vlastitu profesionalnom kontekstu morao supervizirati grupu te svoj rad predstaviti u grupi za superviziju supervizije što je uz završni esej bio evaluacijski dio edukacije, morao je sudjelovati u medijan-grupi, reflektivnoj timskoj superviziji, grupi za integraciju teorije i prakse te prisustvovati prezentacijama teorijskih aspekata supervizijske problematike.

Grupa koju sam u ulozi supervizora supervizijski pratila tijekom tečaja, a vinjete iz njezina rada navela u nastavku teksta, sastojala se od četiriju članova koji su imali dovoljno dugo psihoterapijsko iskustvo, ali različite razine službene psihoterapijske edukacije. Cijela je grupa, uključujući supervizora, godinama surađivala u istoj klinici. Uz eksplicitno objašnjavanje vlastite

motivacije i potreba, u grupu sam pozvala članove koji su u prethodnim, manje-više neslužbenim razgovorima izražavali želju i potrebu za superviziranjem svojih slučajeva. Trajanje i učestalost supervizijskih seansi unaprijed su dogovoreni i grupa se u istom sastavu i na istome mjestu sastajala jednom na tjedan godinu dana. Supervizijska seansa trajala je sat i pol.

Cilj rada u medijan-grupi bio je da se kandidatima osigura sigurno okruženje u kojem će imati priliku razvijati svoj kapacitet da misle i komuniciraju u grupi. U takvoj vrsti interakcije kandidati mogu promišljati o svojim svjesnim i nesvjesnim procesima, granicama i okvirima tečaja, zrcaljenjima, različitostima, transfernim i kontra-transfernim aspektima odnosa, rivalstvu, načinu vođenja te kreativnim i destruktivnim fenomenima u odnosu na dinamiku koja se tijekom sudjelovanja u svim dijelovima tečaja stvara među kandidatima. Medijan-grupu činili suiskusni terapeuti. Zadatak grupe nije terapijski; kad neki kandidat iznosi svoje osobne probleme, zadatak je medijan-grupe da to kontejnira i da mu pruži potporu. Svrha je takva iskustvenog učenja izoštravanje granica između supervizijske i terapijske situacije, a ujedno je „vježba“ načina reagiranja kad se kandidat nađe u ulozi supervizora, kad je za očekivati da će dolaziti do takvih situacija.

Rad u reflektivnoj timskoj superviziji sastojao se od davanja i primanja supervizije, tako da su kandidati morali biti u trima različitim ulogama: u ulozi supervizora, supervizanta i promatrača procesa koji se događaju u grupi. Pritom su davali i svoje primjedbe o paralelnim procesima.

Grupa za superviziju supervizije imala je više zadataka. Jedan je bio evaluacija supervizijskih znanja i vještina kandidata od strane supervizora supervizije supervizije koja je obuhvaćala procjenjivanje funkcionalnosti supervizijske grupe koju vodi kandidat, demonstriranje razumijevanja grupno-analičkog modela u ulozi supervizora, sposobnost odgovarajućeg odgovaranja na materijal koji prezentiraju supervizanti grupe koju kandidat supervizira te procjenu njegove ukupne kompetencije. Drugi su zadatci povezani s aspektima funkcionalnog prelaženja iz jednog od šest kutova kliničkog romba u druge (31). Te kutove čine klinički materijal koji se prezentira, terapeut koji prezentira, procesi supervizijske grupe, koji mogu biti paralelni procesima u terapiji, organizacijski kontekst, administracija dinamike te supervizorov *self* i kontratransfer.

Opisat ću proces postupnog povećavanja svjesnosti o vlastitim skrivenim procesima, mislima i osjećajima koji se zbivao tijekom rada u medijan-gru-

pi, na superviziji supervizije te tijekom samoanalize.

Bila sam jedina sudionica tečaja za supervizore u zemlji u kojoj engleski jezik nije službeni. Iznimno sam se iznenadila kad su me članovi medijan-grupe tijekom jedne seanse s unisonim interesom zamolili da im pokažem pedeset godina staro zrcalo moje bake, koje mi je ostavila nakon smrti i koje uvijek nosim u torbici. Gotovo svi članovi medijan-grupe bili suiskusni grupni analitičari koji su se našli u istom položaju, odnosno u prilici da unaprijede svoje znanje o superviziji. U svakom slučaju, ne događa se često da analitičari tijekom seanse prelaze s verbalnoga na toliko konkretnu i doslovnu razinu. To je pokazalo koliko su članovi grupe međusobno slični na razini nesvjesnoga.

Baka je kupila zrcalo iste godine kad sam se ja rodila, a ona otišla u mirovinu. Iako vrlo darežljiva, ljubomorno ga je čuvala cijeli život, nitko ga nije smio ni taknuti. Čini mi se da sam s tim zrcalom u medijan-grupu donijela topla sjećanja na značenje koje je moja baka godinama pridavala situaciji kad sam nenajavljeno došla u njezin stan i zatekla je uređenu za svečanu večeru: crna čipka, crveni ruž, bijela sjajna kosa i moje spontano divljenje: „Vauu, nona! Prekrasna si!“ Bilo joj je važno što sam je u njezinim sedamdesetim godinama doživjela tako ženstvenom, lijepom i

elegantnom. Željela je biti pokopana u toj crnoj čipkastoj haljini. Prije godinu dana crnu čipku upotrijebila sam za jastučić na kojem je k anđelima u vječnost otišla moja mama, a isti uzorak krasio je i najtužniju haljinu koju sam ikad odjenula kad sam se s njom zauvijek oprostila.

To su bile seanse medijan-grupe na kojima još nisam bila svjesna o kojim je zapravo paralelnim procesima riječ. Na njih mi je ukazano tijekom supervizije supervizije putem Skypea na kojoj sam pričavala san članice grupe koju supervizijski pratim u kojem sam se pojavila u crvenoj čipkastoj haljini. Moja Skype-grupa podsjetila me da sam o haljini od crne čipke govorila u medijan-grupi, da su crna čipka i crvena čipka sigurno u nekom paralelnom procesu i da sam se bez sumnje našla u priči o identitetu, novim počecima, zrcalima u kojima se promatram i različitim varijantama osobnih i profesionalnih nasljeđa koju prenosim svojim psihoterapijskim učenicima. Rekli su mi da je to priča o onome s čime se u sebi rastajem i onome što počinje živjeti na neki nov način.

Crna čipka u početku je bila povezana sa starom ženom punom sjaja i života. Sasvim sam sigurna da to simbolizira moju identifikaciju s grupnom analizom. To je svojedobno zaista bilo pravo „vauu“ iskustvo, koje sam doži-

vjela prilikom učenja grupne analize i stvaranja svojeg identiteta grupnog analitičara i supervizora. Crna čipka istodobno je povezana s boli i patnjom koje mi je donosio gubitak idealizacija. Moji supervizanti suočili su me s različitim slikama mene: doživljavali su me kao agresivnu, bešćutnu, vrijednu povjerenja, briljantnu, zavodljivu, superiornu, toplu, nježnu. Refleksije koje nam daju supervizanti mogu proizvesti i bol i ugodu.

Grupni proces zasniva se na emocionalnoj rezonanciji i međusobnom zrcaljenju članova (39, 40). Superviziju je u psihoterapiju uveo Max Eitington (41). Možda je samo riječ o bizarnoj slučajnosti, ali zrcalo je kupljeno u Njemačkoj i staro je otprilike koliko i Searlesov termin „refleksijski procesi“. Čini mi se da je zrcalo u medijan-grupi izražavalo preokupacije svakog supervizora povezano s pitanjima psihoterapijskog nasljeđa, identifikacija, idealizacija koje prate proces učenja te načina umanjivanja i uklanjanja idealizacija. Zrcalo odražava i način na koji možemo iskusiti svojeg „unutarnjeg supervizora“, a pokazuje nam i slike o tome kako je to biti naš supervizant i kako je to kad kao supervizori superviziramo naš rad.

Reflektiranje i pozivanje na refleksiju aktivnost je koja u svakom slučaju zahtijeva hrabrost. Posebna je vrsta hrabrosti potrebna kad se u supervizijskoj

grupi čiji su članovi različita podrijetla otvaraju aspekti identiteta povezani s kulturom ili nacijom iz koje dolazimo pri čemu se supervizant može osjećati izloženim. To je posebno teško kad o tome govorimo na jeziku koji nije naš materinji jezik.

Još je jedan važan aspekt „zrcala u medijan-grupi“ način učenja na superviziji koji se temelji pretežno na refleksijama i na činjenici da učenje u grupnoj analizi nije samo unutarnji proces koji osoba doživljava sama. Grupna analiza promatra čovjeka kao društveno biće koje se razvija u društvenom okruženju i rezultat je tog okruženja. Foulkes je 1964. godine rekao da je čovjekov život potpuno društveno određen i da čovjek svoj identitet može razviti jedino u odnosu s drugim ljudima, a tu je jedinstvenost nazvao matriksom (39).

Učenje za supervizora ima zapravo društvenu dimenziju, ponekad internacionalnu, koja svojom snagom i energijom mijenja naš identitet (42).

Dva načela učenja (42), jedno prema kojem je učenje pitanje imaginacije i drugo prema kojem učenje zahtijeva igru lokalnoga i globalnoga, za mene su postala vrlo stvarna kad sam istodobno bila članica medijan-grupe u Liverpoolu, moja grupa za superviziju supervizije bila je negdje u Skype-zoni, gdje god to bilo, a grupa koju sam

supervizirala bila je u Rijeci. Njezini su me članovi često pitali: „Što tvoja grupa u Liverpoolu misli o nama?“ Kao da je činjenica da su oni dio mojeg „međunarodnog“ učenja izazvala u njima osjećaj da su posebni i važni. Čini se da je osjećaj pripadnosti i sudjelovanja u nečemu važnijem od sebe instrument povećavanja osobne vrijednosti i samopoštovanja (43, 44). Refleksije, zrcaljenja, internacionalna zrcaljenja kao da su bila svuda oko nas. Promjenjivi ritam njihovih refleksija bio je kao kakva glazba. Zato mi se čini primjerenom manje tradicionalna definicija supervizije prema kojoj je supervizija plesni partner našeg rada (45).

Kao što je navedeno, razvoj sposobnosti spoznavanja vlastitih unutarnjih procesa važan je za svakog supervizora kako bi mogao graditi odnos sa supervizantom i razumjeti paralelne procese. Matte Blanco (46) kaže da nesvjesno ima svoju strukturu, logiku i jezik. Stoga supervizor treba posvetiti posebnu pozornost sličnim fantazijama koje se pojavljuju tijekom supervizije. U nastavku teksta zato ću ponuditi interpretaciju nekih međusobno povezanih aspekata i prirode nesvjesnih procesa koje krije priča o crvenoj i crnoj čipki. Tu mi je interpretaciju omogućio rad na superviziji supervizije, ali i moj „unutarnji supervizor“, koji se na različite načine osvrće na njegove elemente. Dotaknut ću se generalizacije,

simetričnosti i opasnih (rizičnih) aspekata prirode nesvjesnih procesa.

Supervizijska grupa koju sam vodila započela je u vedrom tonu i kroz smijeh izgovorenom rečenicom jedne članice: „Baš volim vidjeti da i tebe procjenjuju dok superviziraš.“ Nekoliko seansi nakon toga ispričala je san u kojem nosim haljinu od crvene čipke u kojoj obnavljam bračni zavjet. Na istoj seansi grupa je s vrlo intenzivnim osjećajima iznosila svoja negativna iskustva s prethodnih supervizija koje je provodio tim edukatora grupne analize čiji sam i ja bila član. Na istoj seansi članovi su izrazili želju za nastavkom edukacije i obnavljanjem statusa kandidata grupne analize te su rekli da žele raditi to što radim ja, da osjećaju moju ljubav i strast prema tome što radim. Kad sam ih pitala što je to što sam im rekla ili učinila u prethodnim supervizijama, odgovorili su mi ljubazno ali nemilosrdno iskreno da su se osjećali izloženima i da ih je to sputavalo u učenju te da je bolje da ne znam kako su me doživljavali i što su o meni govorili.

Dvije članice supervizijske grupe vode grupe ratnih veterana.

U supervizijskoj grupi iznesen je san jednog veterana u kojem je sa svojim suborcima u kotlini (grupa) i ima pušku koja ne radi, nema kamo pobjeći, a neprijatelj ih okružuje.

U supervizijskoj grupi mogu se prepoznati emocije izloženosti, srama, nelagodnosti, fantazije zavođenja, silovanja ili silovanju bliskih doživljaja prethodnih supervizijskih odnosa ili nekih aspekata rada u superviziji.

Način na koji su se moji supervizanti izražavali obilježavale su otvorenost, intenzivnost i angažiranost, ali on nije bio lišen pozitivne energije, strasti i neke vrste benevolentnosti. U trenucima izranjanja nerazriješenih, za mene i potpuno neočekivanih starih transfernih konflikata između mene i moje supervizijske grupe, u kojima sam bila posramljena, crvena postaje boja srama, a čipka nešto previše prozirno što me čini još ranjivijom. U mojem su sjećanju naša prva, davna iskustva zajedničkog rada u kojem sam im bila supervizor bila obojena u crveno koje je označavalo strast i energiju prenošenja znanja i pozivanja na otvoreno analiziranje kontratransfera, ali za moje supervizante to je bila uniforma opasnog, ubojitog vojnika. San koji je supervizantica prepričala interpretirala sam kao sliku njezina položaja u grupi muškaraca u kojoj jedino ona nema oružje (penis) i nema kamo pobjeći. Tada je osvijestila svoje osjećaje izloženosti muškim pogledima. Osvijestila sam i snažnu sliku supervizijske grupe kao vojnika u crvenim uniformama koji mi se opasno približavaju, prijete mi, siluju me i uništenu

umataju u crnu čipku, koja u mojem iskustvu također ima dvojno značenje na svim, pa i taktilnim razinama sretnih i beskrajno tužnih doživljaja. U skladu s time, san na temelju koje-ga sam supervizantici rekla da je ona ta koja se našla u središtu agresivnih asocijacija i emocija svoje grupe vojnika može se interpretirati i kao da je iz njezina kliničkog materijala preneseno nešto što odražava naše odnose u grupi i da sam se ja kao supervizor našla u središtu grotesknih slika koje su o meni izgradili moji supervizanti. To je fenomen koji se naziva indirektnim (engl. *reversed*) zrcalom (47). Prema istom autoru, taj se fenomen često događa u supervizijskim grupama u čijem su sastavu edukanti iz područja psihologije ili psihijatrije u bolnicama ili na fakultetima. Nošenje s mojim kontratransferom na neki mi se način učinilo još kompleksnijim zbog istodobno izgovorenih idealizacija mojeg rada uz početke identifikacije sa mnom i mojim načinom rada. Time, paradoksalno, crvena čipka istodobno postaje i nešto privlačno za čime se čezne.

Gilbert i Evans kažu da je sposobnost da se podnese ranjivost najvažnija značajka, koja nam omogućuje da gradimo i održavamo odnose s drugima, mjera je naše osobne i profesionalne zrelosti i omogućuje psihoanalitičaru rezonanciju s pacijentom ili grupom (18).

U tim osjetljivim trenucima mojeg supervizijskog rada, u kojima sam se osjećala izloženo, napadnuto, procjenjivano kao na strogom ispitu, pomagala mi je samoanaliza, koja je pridonosila smanjenju moje ranjivosti uzrokovane sramom proizašlim vjerojatno iz mojih sasvim iracionalnih osjećaja egzistencijalne ugroženosti i vjerovanja da nešto sa mnom nije u redu. Donosim neke dijelove te analize.

U asocijacije svih uključenih u proces ušle su crvena i crna boja. Stendhalov roman „Crveno i crno“, gdje crveno u naslovu simbolizira vojnu uniformu, a crno svećeničku odoru, u adolescenciji sam sama izvukla iz majčine kućne knjižnice. To je priča o ljubavi zbog koje vrijedi umrijeti. S majkom sam vodila duge tople razgovore o skladnim i neskladnim izborima u partnerskim odnosima, no još nisam bila shvatila što to zapravo znači jer me, ne bez srama, bunio strasni aspekt veza. To je vrijeme mojeg idealizma i mojih razvojnih transformacija, u kojima se među ostalim traži pomirba između strasti i realnosti veze. Ti su razgovori bili svojevrstne metafore putem kojih sam transformirala i oblikovala svoje osjećaje strasti u skladu sa svim ostalim komponentama unutarnjih i vanjskih odnosa. Slušam je kako francuskim naglaskom izgovara ime glavnog lika Julienu Sorela dok objašnjava važnost tih pomirbi. A

taj se odjek u mojem kasnijem životu preklapao s odjekom na francuskom izgovorenih naziva različitih psihodinamičkih fenomena. To je bio jezik koji je moja supervizorica rabila kao odskočnu dasku prilikom prevođenja tih naziva na engleski jezik kojim smo razgovarali. Uvijek sam imala osjećaj da analizi pristupa i prenosi mi svoja znanja s velikom strašću. Tako intonirana dinamika našeg odnosa na mene je imala snažan transformacijski učinak. Stendhal je upotrijebio crvenu boju kao simbol vojničke uniforme, ali i kao boju života, radosti, ljubavi i strasti. Enke kaže da je strasni trenutak u superviziji kad se problemi i sadržaji koji se iznose doživljavaju kao vrata prema nekoj novoj dimenziji stvarnosti. Strast smatra nužnom komponentom koja može razbiti intelektualni i emocionalni otpor: „Strast nije osjećaj, nego snaga kojom se može utjecati na dubok i suptilan način. Svaka radnja, misao i osjećaj imaju snažan transformacijski učinak ako su ‘nahrانjeni’ strašću. Strast nije nešto fanatično. Nije ni nešto glasno. Ona je nježna, a istodobno vatrena i određujuća“ (48).

Edward Martin u uvodu poglavlja o nesvjesnome u superviziji ulazi u polje klasične glazbe da bi lakše dočarao ono što se može zbivati u supervizijskom procesu (49). Djelo skladatelja Edwarda Elgara „Varijacije na originalnu temu“ upotrijebio je kao analogiju

napora potrebnog za razumijevanje iznesene teme na terapiji ili superviziji. U „Varijacijama na originalnu temu“ prepoznaju se glazbeni portreti skladatelju bliskih osoba i prijatelja. Međutim, bez obzira na napore, nitko nikad nije uspio otkriti skrivenu melodiju. Ne mogu reći da ne znam skrivenu melodiju svojih varijacija i da mi nije jasno koje su osobe i kako utjecale na prikazane asocijativne tijekove. No za mene je potpuno novo iskustvo bilo otkriće koliko rani objektni odnosi supervizora, u mojem slučaju izraženi bojama i čipkom, mogu biti eksplicitno prisutni u supervizijskoj sobi i koliko mogu djelovati stvarno, gotovo na taktilnoj razini. Oni su istodobno izvori moje ranjivosti i transformacijske snage. Ujedno su iznimno informativni za sve izgovorene i neizgovorene intervencije. U tom kontekstu, istinitima se čine i sljedeće Shohoetove riječi (2008.) (50): „Ako možemo izaći na kraj s vlastitom intimnošću i vlastitim strahovima, možemo udahnuti novi život u svoje supervizante i u svoje pacijente.“

Moj unutarnji supervizor nedvojbeno mi govori da mi je takva interpretacija crvene i crne čipke, crvene i crne boje pružila dovoljno energije za stvaranje novih dimenzija odnosa između sebe i grupe koju sam supervizirala te mi je omogućila bolje razumijevanje odnosa u medijan-grupi.

Premda se supervizija djelomično smatra socijalizacijom profesionalnog identiteta koja obuhvaća praksu i neku vrstu oblikovanja, zanimljivo je i stajalište Joan Wilmont (51) prema kojem je prvi supervizijski odnos zapravo odnos sa sobom. Svi kasniji, vanjski supervizijski odnosi obojeni su tim originalnim odnosom, bez obzira na to jesmo li u ulozi supervizora ili supervizanta. Moja je samoanaliza u tom radu mnogo prostora dala femininim aspektima. S obzirom na činjenicu da sam bila sudionica međunarodne grupe, lako je pretpostaviti da su kulturne i jezične razlike bile vrlo očite. Imajući to na umu, kao da se potpuno potvrđuje Bernardova i Goodyearova pretpostavka iz 2004. godine prema kojoj je tijekom supervizije supervizorovo reflektiranje na razvoj vlastita rasnog, rodnog i seksualnog identiteta mnogo važnije od identifikacije s bilo kojom grupom te prema kojoj ti aspekti supervizorove osobnosti određuju hoće li iskustvo na superviziji biti pozitivno ili negativno (52).

Jasno je da se cijelo vrijeme događalo nametanje nesvjesnih procesa, i u kontekstu supervizije i medijan-grupe čija sam bila članica i u kliničkom *settingu*, ali i neka vrsta simetrije u odnosima između mene i mojih supervizanata, položaja u kojem su se oni našli u odnosu na grupe pacijenata koje su vodili i osjećaja koje je to u njima izazivalo te mojeg nacionalnog podrijetla i kul-

turnog nasljeđa u međunarodnom grupno-analitičkom kontekstu.

Mislim da je zrcalo u medijan-grupi odražavalo aspekte istoga ili sličnoga u svakom od nas i poticalo na analizu naših supervizijskih iskustava, bez obzira na to jesmo li u ulozi supervizora ili supervizanta.

Supervizija supervizije za mene je bila novo profesionalno, emocionalno i kognitivno iskustvo tijekom kojeg sam istodobno bila supervizorica i supervizirana. U tekstu se može vidjeti da je već u vrlo ranoj fazi rada supervizijske grupe došlo do emocionalno vrlo intenzivnog osobnog otvaranja supervizanata. Isti je ton obilježio i kasne faze rada supervizijske grupe, u kojima je došlo do intenzivnog osobnog zatvaranja sudionika. Navest ću izjave nekih supervizanata o tome kako su doživjeli to što je njihov supervizor superviziran.

1.

„Bila sam vrlo znatiželjna, neobičan je osjećaj kad te promatra netko koga ne vidiš. Bi li naša supervizija izgledala drugačije da supervizor nema svoju supervizijsku grupu? Ponekad sam se pitala vodi li supervizorica superviziju onako kako to od nje očekuju njezina supervizijska grupa ili supervizor supervizije. Čak sam se pitala kako je njoj

kad mora istodobno biti na dva kolosijeka – i s nama i s njima.“

„Iako su moje potrebe kao supervizanta bile maksimalno zadovoljene, pitala sam se ne stvara li usklađivanje s vanjskim kriterijima kod supervizorice osjećaj nepovjerenja jer se postavlja pitanje može li ona dati više da bi bila autentičnija. Ograničuje li je to? Istodobno sam imala fantaziju da supervizija supervizije štiti nas kao grupu i mene kao člana grupe od „neugodnih“ interpretacija, da će zbog tih vanjskih okvira supervizor biti manje kritičan i manje strog.

2.

„Dobro je da supervizora superviziraju. Ako se zavedemo prebliskim odnosima u grupi, vanjska grupa će to vidjeti i reći i moći ćemo se ispraviti. Dobro je da supervizor ima priliku da ga njegov supervizor ispravi i da vanjska grupa detektira probleme u našoj dinamici kao supervizijske grupe. Svima koji znaju kako grupa funkcionira jasno je da grupa može zastraniti kao cjelina, uključujući supervizora. To što je naš supervizor superviziran povećava mogućnost što objektivnijeg sagledavanja problema. Superviziju supervizije ne vidim kao nešto iznad nas, nego kao nešto paralelno s nama. Općenito superviziju i sve što u nju spada tada

doživljam kvalitetnijom i u meni raste osjećaj sigurnosti i povjerenja ako postoji supervizija supervizije. Nije mi uopće bilo važno dobiti povratnu informaciju od supervizije supervizije.“

3.

„Sigurno je da će supervizor raditi bolje ako će negdje morati prezentirati svoj rad i ako će mu netko nešto o tome reći. To svakako povećava i osjećaj sigurnosti kod supervizanata. Ako je supervizor superviziran, više će paziti, više će se angažirati. Sve to ima veze s većom kvalitetom rada.“

ZAKLJUČAK

Smatra se da je ključni izazov u edukaciji supervizora iz područja psihodinamike pronaći pristupe i načine tretiranja nesvjesne dinamike koja ulazi u supervizijski odnos te otkriti kako se ta dinamika odražava na taj odnos. Ona može potjecati od pacijenta, supervizanta, organizacije u kojoj se provodi terapija ili od samog supervizora (12, 53, 54).

„Unutarnji supervizor“ vičnijeg i manje vičnog te manje iskusnog supervizora razlikuju se većom svjesnošću iskusnijeg supervizora o skrivenim procesima, mislima i osjećajima“ (55).

Ovaj rad pokazuje da uvid u paralelne procese može pomoći supervizoru u otkrivanju i prepoznavanju unutarnjih procesa na jednak način kao što pomaže supervizantima u razumijevanju dinamike odnosa s pacijentima. Psihoanalitička metoda ključna je za otkrivanje i prepoznavanje unutarnjih procesa pa samoanaliza i supervizija supervizije uvijek trebaju biti u pozadini takve vrste rada.

Grupna analiza posvećuje mnogo pozornosti okviru i *settingu*. Ista načela vrijede i za supervizijski rad. Supervizija se ne događa u vakuumu koji bi usmjeravao pozornost samo na razvoj supervizanta. Procesi u superviziji vrlo su moćni pa se odnosi svih „igrača“ u supervizijskom sustavu moraju uzimati u obzir od početka do kraja rada. Pritom supervizor aktivno poziva članove grupe na promišljanje o tim procesima. Dobro je ako je i supervizor aktivan u tim refleksijama kao član grupe za su-

perviziju supervizije. Dijeljenje osobnog *reverieja* u superviziji supervizije omogućuje supervizoru da dođe u dodir s važnim emocijama koje se mogu vrlo eksplicitno izražavati i prorađivati ako se grupa u kojoj se to događa procjenjuje kao dovoljno sigurno i pouzdano mjesto. Čak i ako supervizoru promakne prepoznavanje paralelnih procesa u grupi koju supervizira, oni mogu biti prepoznati i kolektivno procesirani tijekom supervizije supervizije (56).

Moje su mi haljine bile dobri plesni partneri koji su vodili tijekom moje analize prikazane u ovom radu. Pokušala sam prikazati kako su se varijacije na originalnu temu crne i crvene čipke pojavljivale u grupama u kojima sam sudjelovala u različitim ulogama u istom razdoblju. Nadam se da su te varijacije zaista uspjele dočarati ono što je Searles (57) mislio kad je rekao da supervizorove emocije pružaju vrlo informativne refleksije o odnosu između terapeuta i pacijenta.

LITERATURA

1. Orlinsky, D.E., Ronnestand, M.H., Willutski, U. (2004.) Fifty years of psychotherapy process-outcome research: continuity and change. U: Lambert, M.J., ur. Bergin and Gardfield's Handbook of Psychotherapy and Behaviour Change. New York, Wiley.
2. Weaks, D. Unlocking the secrets of 'good supervision': a phenomenological exploration of experienced counsellors' perceptions of good supervision. *Counselling and Psychotherapy Research*. 2002;2(1):33-39.
3. Page, S., Wosket, V. (2001.) *Supervising the Counsellor: A Cyclical Model*. Hove, Routledge.
4. Inskipp, F., Proctor, B. (1995.) *The Art, Craft and Tasks of Counseling Supervision, Part 2 Becoming a Supervisor*. Twickenham, Cascade.
5. Jacobs, D., David, P., Jey Meyer, D. (1995.) *The Supervisory Encounter*. New Haven & London, Yale University Press.
6. Webb, A., Wheeler, S. How honest do counsellors dare to be in the supervisory relationship? An explorative study. *British Journal of Guidance & Counselling*. 1998;26(4):509-524.

7. Wilkinson, S.R. (2003.). *Coping and Complaining: Attachment and the Language of Dis-ease*. Hove, Bruner-Routledge.
8. Crick, P. Good supervision: on the experience of being supervised. *Psychoanalytic Psychotherapy*. 1991; vol 5 (3):235-245.
9. Foster, J. Attachment behavior and psychotherapy supervision. U: Bennett, S. Attachment-informed supervision for Social Work Field Education. *Clin Soc Work Journal*. 2008;36:97-107.
10. Hawkins, P., Shohet, R. (2012.) *Supervision in the Helping Professions*. Berkshire, Open University Press.
11. Wolstain, B. (1998.). *Essential Papers on Countertransference*. New York, London, New York University Press.
12. Stimmel, B. Resistance to awareness of the supervisor's transference with special reference to the parallel process. *International Journal of Psycho-Analysis*. 1995;76:609-618.
13. Henderson, P.(2009). *A Different Wisdom. Reflections on Supervision Practice*. London, Kanrac Books Ltd.
14. Brear, P., Dorrian, J., Luscar, G. Preparing our future professionals: gatekeeping and implications for research. *Counselling and Psychotherapy Research*. 2008;8(2):93-101.
15. Stevens, D.T., Goodyear, R.K., Robertson, P. Supervisor Development: A Exploratory Study in Changes in Stance and Emphasis. *The Clinical Supervisor*. 1998; vol 16 (2):73-88.
16. Waskett, C. The SF journey-solution focused supervision is like being a taxi driver. *Therapy Today*. 2006;17(2):40-42.
17. Greenson, R.R. (1981). *The Technique and Practice of Psychoanalysis*. London, Hogarth.
18. Gilbert, M.C., Evans, K. (2000.). *Psychotherapy Supervision; an Integrative Relational Approach to Psychotherapy Supervision*. Buckingham, Open University Press.
19. Khele, S., Symons, C., Wheeler, S. An analysis of complaints to the British Association for Counselling and Psychotherapy, 1996-2006. *Counselling and Psychotherapy Research*. 2008;8(2):124-132.
20. Wheeler, S., King, D. Do counselling supervisors want or need to have their supervision supervised? An exploratory study. *British Journal of Guidance & Counselling*. 2000; vol 28 (2):279-290.
21. Armstrong, J., Gordon, M., Hobbs, K. Who Supervises the Supervisors? A Groupwork Model for Supervision in Health Care Settings. *Australian Social Work*. 1991; vol 44 (1):37-43.
22. Langs, R. (1994.). *Doing Supervision and Being Supervised*. London, Karnac Books Ltd.
23. Langs, R. (1997.). *The framework of supervision in psychoanalytic psychotherapy*. U: Martindale B, Mörner M, Rodriguez MEC, Vedit J-P ur. *Supervision and its Vicissitudes*. London, Karnac Books LTD.
24. King, D. (1997.) *Clinical responsibility of supervisors: a qualitative study*. Birmingham, University of Birmingham.
25. Harmer, S. Informality, power and relationship in postgraduate supervision: supervising PhD candidates over coffee. *Higher Education Research & Development*. 2012 Dec; vol. 31 (6):827-839.
26. Carroll, M. (1996.). *Counselling Supervision: Theory, Skills and Practice*. London, Cassells.
27. Mender, G. Supervision of supervision: specialism or new profession? *Psychodynamic Counselling*. 1997; 3(3):291-301.
28. Caligor, L. Parallel and reciprocal processes in psychoanalytic supervision. *Contemporary Psychoanalysis*. 1981;17:1-27.
29. Lesser, R.M. Supervision, illusions, anxieties and questions. *Contemporary Psychoanalysis*. 1983;18:1-19.
30. Sach, D.M., Shapiro, S.H. On parallel processes in therapy and teaching. *Psychoanalysis Quarterly*. 1976;43:394-415.

31. Eckstain, R., Wallerstein, R. (1972.). *The teaching and learning of psychotherapy*. New York, International University Press.
32. Doehrman, M.J. Parallel processes in supervision and psychotherapy. *Bulletin of the Menninger Clinic*. 1976;40:9-104.
33. Bromberg, P.M. The supervisory process and parallel process in psychoanalysis. *Contemporary Psychoanalysis*. 1982;18:92-111.
34. Searles, H.F. The informational value of supervisor's emotional experience. *Psychiatry*. 1955;18:135-146.
35. Smith, M., Plant, R. Group supervision: moving in a new range of experience. *The Psychotherapist*. 2012;50:14-15.
36. Zinkin, L. (1995.). *Supervision: the impossible profession*. U: Kugler P, ur. *Jungian perspectives on clinical supervision*. Amazon.
37. Morrissey, J, Tribe, R. Parallel process in supervision. *Counselling Psychology Quarterly*. 2001;2:103-110.
38. Habar, R., Marshall, D., Cowan, K., Vanlandingham, A., Gerson, M., Fitch, J.C. „Live“ Supervision of Supervision: „Perpendicular“ Interventions in Parallel Processes. *The Clinical Supervisor*. 2009;28:72-90.
39. Foulkes, S.H. (1964.). *Therapeutic Group Analysis*. London, George Allen and Unwin.
40. Pines, M. (1998.). *Circular Reflections*. London, Jessica Kingsley.
41. Urlić, I., Brunori, L. Supervision. Special section. Editorial introduction. *Group Analysis*. 2007;40(2):163-166.
42. Carrol, M. Supervision: Critical reflection for transformational learning, Part 1. *The Clinical Supervisor*. 2009;28(2):210-220.
43. Mack, J.E. (1983.). *Self-Esteem and its Development: An Overview*. U: Mack, J.E., Ablon, L., ur. *The Development and Sustaining of Self-Esteem in Childhood*. New York, International Univ. Press.
44. Yerushalmi, H. The Roles of Group Supervision of Supervision. *Psychoanalytical Psychology*. 1999;16:426-47.
45. Murphy, K. (2009.). *Keynote address at the British Association for Supervision Practice and Research*. London.
46. Matte Blanco, I. (1975.). *The Unconscious as Infinite Sets*. London, Duckworth.
47. Kutter, P. Direct and Indirect (‘Reversed’) Mirror Phenomena in Group Supervision. *Grup Analysis*. 1993; vol 26 (4):177-181.
48. Enke, J. (2008.). *Braking the Box: Supervision - A Challenge to Free Ourselves*. U: Shohet, R, ur. *Passionate Supervision*. London & Philadelphia, Jessica Kingsley Pub.
49. Martin, E. (2005.). *The unconscious in supervision*. U: Martin, E., Driver, Ch., ur. *Supervision and the analytic attitude*. Whurr.
50. Shohet, R. (2008.). *Fear and Love In and Beyond Supervision*. U: Shohet, R., ur. *Passionate Supervision*. London & Philadelphia, Jessica Kingsley Pub.
51. Wilmont, J. (2008.). *The Supervisory Relationship: A Lifelong Calling*. U: Shohet, R., ur. *Passionate Supervision*. London & Philadelphia. Jessica Kingsley Pub.
52. Bernard, J.M., Goodyear, R.K. (2004.). *Fundamentals of Clinical Supervision*. New York, Pearson.
53. Henderson, P, Bailey, C. (2009.). *The internal supervisor: developing the witness within*. U: Henderson, P, ur. *Supervisor Training. Issues and Approaches*. London, Karnac Books Ltd.
54. Berman, A., Berger, M. Matrix and Reverie in Supervision Groups. *Group Analysis*. 2007;40(2):236-250.
55. Searles, H.F. (1986.). *The informational value of the supervisor’s emotional experiences*. U: *Collected Papers on Schizophrenia and Related Subjects*. London, Maresfield Library.